

УДК 342.511(477)“364”

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.38>

А. С. Шкуро

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-7271-1894>

кандидат політичних наук,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Сучасні процеси, які перманентно трансформують політичну систему України, а також зовнішні виклики і загрози, що постали перед державою демонструють реальний запит на ведення ефективної політики. Перед представниками політичної еліти стоїть традиційне завдання здійснювати процеси прийняття ефективних політичних рішень, особливо у безпековій сфері з дотриманням усіх демократичних принципів. Потреба такого характеру набула особливого значення, починаючи від запровадження в Україні воєнного стану з 2022 р.

Нині управління політичним процесом перебуває у надскладних умовах та контролюється вичерпним переліком політичних інститутів, які не мають досвіду функціонування в період воєнного стану. Тим не менш, сучасна політична практика пристосовується до таких умов, опираючись на чинні норми права, що сприяє розвитку нового формату взаємодії в самій політичній системі.

Визначальною у даному контексті постає роль Президента України, влада якого у цей період суттєво посилилась і повинна реалізовуватись у правовий спосіб з дотриманням демократичних принципів розвитку держави. Слід констатувати, що діяльність інституту президентства в останні роки викликає значний інтерес у науковців, але потребує детальнішої наукової оцінки саме в питаннях специфіки діяльності Президента в умовах воєнного часу.

Крім того, привертає увагу і те, що нині існує гостра потреба в дослідженні місця і ролі Президента у сфері гарантування національної безпеки, визначенні його повноважень як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Не менш важливого значення набуває діяльність Президента у соціальній сфері та зовнішньополітичному представництві. Такі різносторонні категорії вимагають від інституту президентства комплексного підходу до вирішення проблем, які виникли внаслідок воєнної агресії РФ проти України.

Вважаємо за доцільне підкреслити високий пріоритет даних питань, адже воєнний стан в Україні – унікальний період, який може мати різні наслідки не тільки для національної політики, а й для всього суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблематики діяльності інституту

президентства в умовах воєнного стану слід розглядати в широкому розумінні, яке складається з доволі різнопланових наукових позицій. Аналіз різних підходів дозволить представити глибоке розуміння суті специфіки діяльності українського президентства. Науковий орієнтир в окресленні даної проблематики у руслі правового регулювання нам ілюструє напрацювання вітчизняного дослідника О. Роя [11]. Науковець аналізує правову базу діяльності Президента України в умовах воєнного стану, а також формулює проблеми нормативного характеру, які виникають в цей період. Дослідник вдається також до пояснень ролі і місця Президента України, який під час повномасштабного вторгнення виконує одночасно роль глави держави та є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Автор підкреслює важливість поєднання Президентом керівництва та управління політичним і військово-оборонним напрямками одночасно. О. Рой звертає увагу на нормативну базу, яка регулює права та повноваження інституту президентства в частині прийняття військово-політичних рішень.

Важливим також є аналіз повноважень глави держави щодо введення в дію воєнного стану. У цьому контексті варто виокремити наукове дослідження В. Топольницького [14, с. 193–199]. Автор аналізує механізми прийняття рішень у запровадженні особливих правових режимів в Україні та досвід зарубіжних країн. Відповідно до законодавств країн світу особливі правові режими можуть бути різні: правовий режим воєнного стану, стану облоги, стану напруги, стану суспільної небезпеки, а також стан пильності, стан готовності і стан загрози. Незаперечним фактом залишається те, що всі вищезазначені режими об'єднує оборонний та безпековий фактор. Дослідник виокремлює конституційні положення, які дають змогу Президенту встановити в Україні лише два особливих правових режими – надзвичайний чи воєнний стан. Він стверджує, що українська законодавча база потребує оновлень і навіть докорінних змін.

Доволі цікавою є стаття І. Овчар [10, с. 108–122], яка порівнює специфіку діяльності інституту президентства на етапі довоєнного стану та в період повномасштабного вторгнення. Дослідницьку увагу автора привернула позиція

І. Овчар щодо аналізу ролі Президента України в утвердженні євроатлантичного напрямку. Вона наголошує на важливості прийнятого рішення Президентом про розрив дипломатичних відносин України з російською федерацією, в перший же день вторгнення; на неоднозначному процесі, який стосувався утвердження зовнішньополітичного напрямку до ЄС і НАТО. Специфічність тези в тому, що саме Президент артикулював даний напрям, після цілого ряду заяв з боку інших учасників політичного процесу.

Окреслена проблематика згадується також в працях цілого ряду дослідників: І. Коропатника [5, с. 100–108], О. Котляренка [6, с. 52–58], А. Крусян [8, с. 12–22], О. Лялюка [9, с. 39–45], І. Тодорова [13, с. 10–20].

Таким чином, проблематика функціонування інституту президентства в умовах воєнного стану відрізняється своєю актуальністю; представлена дослідниками-спеціалістами з різних наукових сфер – правової, функціональної, безпекової, історичної, політичної. Проте, дана тематика має порівняно невелику кількість дослідницьких матеріалів і потребує ґрунтовного осмислення, з метою напрацювань ряду рекомендацій, імплементація яких допоможе ефективніше формулювати порядок денний у боротьбі з зовнішніми загрозами.

Формулювання мети та завдань статті. Метою даного дослідження виступає комплексна оцінка діяльності інституту президентства в умовах воєнного стану, а також його правове обґрунтування. Серед поставлених завдань слід виокремити наступне: проаналізувати нормативно-правову базу; окреслити конституційно-правові аспекти діяльності Президента, як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України; визначити особливості здійснення повноважень Президента України в питаннях соціально-гуманітарного та політико-дипломатичного напрямів; виокремити ряд проблемних точок, які виникають у період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Інститут президентства в Україні має порівняно невеликий історичний досвід, оскільки формувалася на етапі зародження незалежної української держави. Прийнято вважати, що формування засад українського президентства на початку 1990-х р. було спричинене хвилею утворення аналогічних посад в Союзних Республіках, які буквально скалькували нововведену посаду Президента СРСР від 15 березня 1990 р. [19].

Офіційним введенням поста Президента в Україні вважається 5 липня 1991 р. з прийняттям Закону УРСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесенням змін та доповнень до Конституції Української РСР» [20]. А 1 грудня 1991 р. у державі відбулись

перші президентські вибори, на яких було обрано Л.М. Кравчука.

Основним завданням, яке ставили перед собою представники політичної еліти було виокремлення ряду функцій та повноважень для глави держави, але зовсім не передбачалось жодного стратегічного бачення щодо діяльності Президента в умовах особливих правових режимів.

Сучасні реалії свідчать про те, що в Україні немає чіткого нормативно-правового акту, який би закріплював всі елементи правового статусу Президента, включаючи повноваження, а також форми і методи його діяльності. Відповідно до законодавства, правовий статус Президента України викладено у розділі V Основного закону України. Зокрема у ст. 102 та 106 [16] зазначено, що Президент є главою держави, а також є гарантом державного суверенітету і територіальної цілісності. Також він забезпечує державну незалежність і національну безпеку.

Важливо зазначити, що Президент не належить до жодної з гілок влади, а виконує лише функції контролю над їхньою діяльністю. Як слушно зауважує Л. Бориславський [2, с. 144], аналізуючи Конституцію та законодавство України, глава держави займає унікальне місце в системі органів державної влади.

Слід наголосити, що інститут президентства з періоду свого становлення зазнавав ряд змін, які були спровоковані політичним станом у державі. Так, однією з показових була політична криза 2004 р. і наступна конституційна реформа, що спричинила перехід від президентсько-парламентської форми правління до парламентсько-президентської. Це значно послабило інститут президентства.

Л. Бориславський [1, с. 49] звертає увагу на сучасний стан справ та додає, що вже після 2019 р. діяльність Президента продемонструвала суттєве посилення його ролі в системі поділу державної влади і навіть парламентсько-президентська форма правління не створила обмежуючого бар'єру для накопичення влади Президентом. Науковець констатує, що наразі інститут президентства отримав нові риси діяльності в умовах існуючої форми правління. Важливим у цьому контексті залишається наукове обґрунтування статусу та повноважень Президента у сфері національної безпеки і оборони після початку повномасштабної військової агресії 24 лютого 2022 р. Аналізуючи конституційні положення можна виокремити наступне – Президент є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; глава держави очолює Раду національної безпеки і оборони України; до його компетенцій входить можливість прийняття рішення про загальну чи часткову мобілізацію і введення воєнного стану в Україні, або в окремих її місцевостях

у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України.

Таким чином, після початку вторгнення РФ на територію України на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, а також Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан із 05 год. 30 хв. 24 лютого 2022 р. строком на 30 діб [18].

Одразу виникає потреба у виявленні правової основи, на якій ґрунтується можливість введення воєнного стану в Україні. Отже нею є:

- Конституція України;
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.15 № 389-VIII, затверджений Верховною Радою України;
- Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Важливою проблемою при введенні воєнного стану залишаються обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. Адже поряд із запровадженням особливого правового режиму представники уряду та політичної еліти повинні бути обережними і гарантувати незмінність конституціоналізму. Так, дослідниця А. Крусян [8, с. 17] застерігає, що в умовах воєнного стану змінюється нормативна основа сучасного конституціоналізму, тобто чинне конституційне законодавство, при незмінності Конституції України. А це сприяє тому, що поряд з Конституцією й іншими постійними нормативно-правовими актами починають діяти також надзвичайні (тимчасові) та інші нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини в період воєнного стану. Такі застереження є слушними і повинні сприяти принципу «здорового нормотворення» навіть у період воєнного стану.

Слід звернути увагу, що з введенням в дію воєнного стану відповідно до Указу Президента та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [25] відбулась певна трансформація форм діяльності органів місцевого самоврядування – на територіях, де запроваджувався воєнний стан були утворені тимчасові органи – військові адміністрації. Мета їх діяльності, затверджена Верховною Радою України, полягала у встановленні правового режиму оборони, цивільного захисту та захисту прав і законних інтересів громадян, який ґрунтувався на Конституції України та законах України. Військові адміністрації стали тимчасовими державними органами, які одразу вирішили кадрові питання та гарантували певну кадрову стабільність. Оскільки вони були утворені на базі державних адміністрацій, то їх очолили голови цих органів. Адміністрації забезпечили своєрідну вертикаль Президента в регіонах.

Доволі принциповим, у період воєнного стану, залишається питання визначення статусу Президента. Пояснення у даному напрямі подають науковці І. Коропатнік та А. Остапенко, які схильні вважати, що у відповідності до конституційних положень власне саме президентство передбачає автоматичне прийняття повноважень Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України [5, с. 100–108]. І це цілком закономірно, адже Президент після вступу в свої повноваження набуває також статус голови Ради національної безпеки і оборони України, що безпосередньо розширює його повноваження в питаннях національної безпеки.

Як уточнює О. Рой. «в сьогоденнішніх внутрішньополітичних умовах існує гостра потреба в чіткому розмежуванні повноважень Президента України від повноважень Верховного Головнокомандувача ЗСУ» [11, с. 292]. Автор доходить висновку, що вони нерозривно пов'язані між собою та становлять гомогенну структуру.

Вважаємо, що в даному контексті слушно нагадати конституційно-правове визначення посади Президента, як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Про надання його статусу йдеться в п. 17 ст. 106 Конституції України [16], ст. 7 Закону України «Про Збройні Сили України» [21], п. 2 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про національну безпеку України» [23], ст. 6 Закону України «Про оборону України» [24]. Відповідно до норм права Президент, як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, має право видавати накази і директиви з питань оборони.

Важливим конституційним формулюванням є те, що Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України має право призначати на посади та звільняти з посад вище командування ЗСУ, інших військових формувань, а також здійснювати керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави. У відповідності до Закону України «Про Збройні Сили України» в особливий період керівництво Збройними Силами України й іншими військовими формуваннями Президент України може здійснювати через Ставку Верховного Головнокомандувача, робочим органом якої є Генеральний штаб ЗСУ.

Аналізуючи правову природу повноважень Президента в умовах воєнного часу, М. Савчин окреслює спільні ознаки президентських актів [12]. По-перше, правові акти повинні бути прийняті в межах, у спосіб та відповідно до Конституції та законів України, а саме мати чітку процедуру і зміст прийняття. По-друге, правові акти мають відповідати нормам Конституції та законів України, уточнюючи їх положення – мати нормативний характер. По-третє, правові акти гаранта мають підзаконний характер для деталізації положень законодавчих актів, фактично на виконання норм законів, а не навпаки замінити собою існу-

ючі закони. І останнє, акти Президента поєднані між собою особливістю умов воєнного стану, які передбачають вирішення питань національної безпеки та оборони країни. Саме тому процедура розгляду проекту правового акту проводиться за безпосередньої участі Ради національної безпеки і оборони України.

Не менш значимим, для даного дослідження є також констатація фактів про те, що правовий режим воєнного стану став своєрідним періодом, коли крім юридичних факторів питомо вагу займають політичні складові, які потребують паралельного вирішення. Адже саме вони впливають на зовнішню комунікацію з країнами-союзниками, на позиціонування країни та влади зокрема. І тут важливо показати місце інституту президентства, його роль і значення для України в умовах воєнного стану.

Переконливою позицією інституту президентства в цей період (воєнного стану) виявився крок на утвердження зовнішньополітичного курсу в напрямі до членства в ЄС та НАТО. В цьому питанні Президент має повноваження відповідно до Конституції України ст. 102, ст. 106 [16]. Буква закону гласить, що Президент України є главою держави та виступає від її імені. Також Президент представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України. Важливим пунктом зазначається і те, що саме Президент є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО.

Нагадаємо, що своє бажання про вступ до Альянсу Україна заявляла ще більше ніж 20 років тому, а саме рішенням РНБОУ від 23 травня 2002 р., але на той час в українському політикумі спостерігалась відсутність політичної волі [13, с. 12]. Своєрідним проривом у напрямку зближення до євроатлантичного курсу стала військова агресія РФ проти України. Вона виключила можливості маніпуляцій і сумнівів стосовно безпекових пріоритетів України. Повноваження Президента відкрили вікно можливостей для прийняття політичних рішень, які могли прямо впливати на зміцнення безпеки країни. Події, які відбувались навколо припинення агресії РФ проти України на початку 2022 р. були дуже неоднозначними, проте вже наприкінці вересня 2022 р. Україна подала офіційну заяву на вступ до НАТО в пришвидшеному порядку.

11 липня 2023 р. на саміті НАТО у Вільнюсі було ухвалено рішення щодо України, як країни, яка стане членом Альянсу без ПДЧ [4], а 12 липня 2023 р., під час саміту, країни Великої сімки погодили «Спільну декларацію про підтримку України». В документі учасники підтвердили, що безпека України є невід'ємною частиною безпеки

євроатлантичного регіону. Після саміту, у своєму традиційному зверненні Президент В. Зеленський заявив про те, що: «Уперше за час незалежності ми сформували фундамент безпеки для України на шляху до НАТО» [15].

Наступним позитивним кроком, а точніше ситуативним успіхом, для України стала нещодавня подія, яка відбулась 13 червня 2024 р., коли Президент України В. Зеленський і Президент США Дж. Байден підписали історичну Двосторонню безпекову угоду між Україною та США [3], що відображає тісне партнерство між двома демократичними державами. В документі чітко йдеться про те, що Україна є невід'ємною частиною безпеки євроатлантичного регіону. Сторони окреслили співробітництво у наступних сферах: оборони та безпеки; економічного відновлення та реформ; інституційних реформ для поглиблення євроатлантичного співробітництва. Такі події відіграють позитивну роль в національній та зовнішній політиці, але вони водночас потребують системного характеру з залученням рекомендацій зі сторони академічного середовища.

Таким чином, наслідки, які ми окреслили дають розуміння того, як кроки і можливості Президента в період воєнного стану можуть надавати додатковий імпульс для розвитку України. Тут йде мова про зовнішньополітичну комунікацію адже саме вона може забезпечити належний рівень підтримки союзників у боротьбі України проти російської агресії.

Доволі принциповим у правовому статусі Президента, в умовах воєнного стану, залишається його діяльність у сфері соціально-гуманітарного спрямування. Одним з головних у цьому напрямі є можливість створення консультативно-дорадчих органів. Саме у період особливого правового стану такі президентські ініціативи можуть мати стратегічне значення в питаннях гуманітарної безпеки України. Важливою у цьому контексті є Національна рада з питань відновлення України від наслідків війни. Вона була створена відповідним Указом Президента вже у період воєнного стану, 21 квітня 2022 р [17]. На діяльність створеного органу покладені завдання розробки плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, тобто вирішення цілого комплексу суспільно-значущих завдань: розбудову інфраструктури, підтримку сімей з дітьми вразливих верств населення та осіб, які опинились у складних життєвих обставинах унаслідок війни; заходи з подолання безробіття; відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини.

У період воєнного стану в Україні виникла також гостра потреба в координації волонтерських ініціатив та комунікації з міжнародними гуманітарними організаціями. Для вирішення даної задачі Указом Президента було створено Коор-

динаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань [22]. Діяльність цього органу покликана допомогти українцям в подоланні складних життєвих обставин викликаних збройною агресією РФ проти України. На штаб покладені обов'язки з координації волонтерських рухів, робота з гуманітарними організаціями й отримання допомоги від іноземних держав.

Можемо констатувати, що вказані проблеми соціально-гуманітарного характеру мають не менше значення, аніж військові чи оборонні питання в умовах воєнного стану, оскільки вони прямо впливають на суспільні настрої та чітко корелюються з безпековими і оборонними питаннями, які вирішує інститут президентства в умовах особливого правового режиму.

Висновки і перспективи досліджень. У результаті викладених у даному дослідженні думок можемо констатувати, що інститут президентства в Україні перебуває сьогодні у особливому стані, що не має чітких сценаріїв, адже їх важко передбачити. Саме тому, поєднання функцій Президента зі статусом Верховного Головнокомандувача ЗСУ ускладнює процес управління державою.

Перед Президентом, у період воєнного стану, постає ціла низка питань, які слід вирішувати оперативно та максимально ефективно. У відповідності до правового трактування в дослідженні виявлено, що Президент України являється суб'єктом сфери військового управління, який реалізовує покладені на нього повноваження та видає відповідні укази і розпорядження. Такими рішеннями Президент взаємодіє в політичному та дипломатичному просторі.

Водночас із цим, у статусі Верховного Головнокомандувача ЗСУ глава держави видає накази і директиви з питань оборони, що відображаються в його комунікації з органами, які мають вузький профіль спрямований на підтримку національної безпеки і оборони.

Отже, питання діяльності інституту президентства в умовах воєнного стану потребують глибшого наукового обґрунтування, оскільки дані проблеми відрізняються своєю актуальністю в часі і не мають достатньої емпіричної бази. Перед науковцями сьогодні постає новий виклик – підготувати якісний та неупереджений аналіз подій, які відбуваються навколо України і в середині неї, а також напрацювати унікальні рекомендаційні розробки для посилення ефективності політичних та/чи управлінських рішень на рівні Президента та інших органів влади. Саме це може стати основним інструментом в досягненні перемоги України та утвердження миру в європейському регіоні.

Предметом подальших досліджень може стати аналіз діяльності інституту президентства в питаннях національної безпеки України та реалізації його повноважень у даній сфері.

Література

1. Бориславський Л. В. Інститут Президента України після виборів 2019 року: новий етап розвитку? *Український часопис конституційного права*. 2019, №1. С. 43–50.
2. Бориславський Л. В. Президентська влада і перспективи її розвитку. *Інститут Президента України в системі державної влади України* : матеріали наукової конференції, м. Київ / Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. С. 140–146.
3. Двостороння безпекова угода між Україною та Сполученими Штатами Америки. URL: <https://www.president.gov.ua/news/dvostoronnya-bezpekova-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spolucheniimi-91501> (дата звернення: 18.06.2024).
4. Комюніке Вільнюського саміту. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 18.06.2024).
5. Коротатнік І. М., Остапенко А. І. Нормативно-правове закріплення повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України : сучасний стан та перспективи розвитку : збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2022. С. 100–108.
6. Котляренко О. П. Характеристика змісту та обсягу повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022, № 2. С. 52–58.
7. Кризи політичного розвитку в Україні: причини, зміст і способи нівелювання : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Р. В. Балабан, С. Г. Брехаря, Л. Л. Кияниця, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко. Київ : ІПЕД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 352 с.
8. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. Київ, 2022. № 3 (21). С. 12–22.
9. Лялюк О. Ю., Самойлова А. Р., Вареник О. В. Проблеми конституційно-правового регулювання інституту Президента в умовах військового стану в Україні. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. 2023, №6. С. 39–45.
10. Овчар І. В. Інститут президента в умовах воєнного стану. *Політичні дослідження/Political Studies: Український науковий журнал*. 2023, №1 (5). С. 108–122.
11. Рой О. В. Правові Акти Президента України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, №2. С. 291–294.
12. Савчин М. В. Конституційна конфліктологія (конституційні механізми подолання політичних криз) : посібник / за ред. М. В. Савчина, В. Л. Федоренка; рец. : П. Ф. Мартиненко, І. О. Шумак. Київ : Ін-т громадян. сусп-ва, 2008. 188 с.
13. Тодоров І. Я. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник : зб. наук. пр. / ред. кол. І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2023. Вип. 1–2 (27–28). С. 10–20.*

14. Топольницький В. В. Повноваження глави держави щодо введення надзвичайного та воєнного стану: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*, 2022. № 2. С. 193–199.

15. Уперше за час незалежності ми сформували фундамент безпеки для України на шляху до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/upershe-za-chas-nezalezhnosti-mi-sformovali-fundament-bezpek-84305> (дата звернення: 18.06.2024).

16. Конституція України від 28.06.1996 р. : станом на 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

17. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21.04.2022 р. №266/2022 : станом на 17.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

18. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 10.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

19. Про заснування поста Президента СРСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) СРСР : Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 14.03.1990 р. № 1360-I : станом на 07.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1360400-90#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

20. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 05.07.1991 р. № 1293-XII : станом на 17.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1293-12#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

21. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII : станом на 23.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

22. Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань : Указ Президента України від 02.03.2022 р. №93/2022 : станом на 02.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/2022#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

23. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469 : станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

24. Про оборону України : Закон України від 06.06.1991 р. № 1932-XII : станом на 04.04.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

25. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 18.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

Анотація

Шкуро А. С. Правові аспекти повноважень Президента України в умовах воєнного стану. – Стаття.

У статті окреслюються форми, зміст та обсяг повноважень, якими наділяється Президент в умовах особливого правового режиму. Автор подає правове обґрунтування впровадження воєнного стану та аналізує ряд повноважень Президента, якими він послуговується у період воєнної агресії РФ проти України.

Інструментарій, який надається Президенту можна назвати вичерпним, але на думку автора, він значно розширився з запровадженням воєнного стану. Українській політичній еліті потрібно бути вкрай обережними оскільки їм слід дотримуватись принципу незмінності конституціоналізму, що забезпечить в подальшому від виникнення правових колізій.

Автор розкриває значення повноважень глави держави у статусі Президента та Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. Зрештою, доходить висновку, що це поняття взаємодоповнюють і жодним чином їх не слід розмежовувати. Вони створюють своєрідну синергію при вирішенні певних питань та прийнятті рішень: політичних, управлінських, військових.

Виходячи з політичного досвіду можна дійти висновку, що вирішуючи безпекові чи оборонні загрози можна спровокувати внутрішньополітичну нестабільність. Саме тому президентство повинно демонструвати баланс у взаємодії з іншими органами державної влади. Для цього необхідним є дотримання норм права та підтримка демократичних цінностей у всіх їхніх проявах. Цілком доречно автор окреслює ряд ситуативних успіхів, які було прийнято за ініціативи інституту президентства на зовнішньополітичному фронті. З часу повномасштабного вторгнення РФ на українські землі, дворічний досвід проілюстрував, що лінійність та поступовість української дипломатичної наполегливості відіграє накопичувальний ефект, що в майбутньому призведе до позитивних рішень на користь України та її долучення до складу євроатлантичної спільноти.

Автор наголошує на актуальному ключовому моменті – нових викликах, що постали перед державою і мають безпосередній вплив на: суверенітет та безпеку кордонів; соціально-гуманітарну ситуацію, зовнішньополітичну репутацію та імідж держави загалом. Досліджувана проблема є доволі складною, оскільки період воєнного стану є унікальним в сучасній історії України і політичний істеблшмент не має жодних сценаріїв того, як діяти в таких кризових ситуаціях. Ніхто не може передбачити, якими можуть бути наслідки, але всі чітко розуміють, що в Україні один шлях – шлях до перемоги.

Ключові слова: Президент України, Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, воєнний стан, спеціальний правовий режим, закон, право, Конституція.

Summary

Shkuro A. S. The legal aspects of presidential powers in Ukraine under martial law. – Article.

This article delineates the forms, content, and scope of powers vested in the President of Ukraine under a special legal regime. The author provides a legal justification for the introduction of martial law and examines several presidential powers exercised during the period of military aggression by the Russian Federation against Ukraine.

The suite of powers available to the President can be considered comprehensive. However, the author posits that these powers have been notably augmented with the enactment of martial law. It is imperative that the Ukrainian political elite exercise heightened vigilance, maintaining strict adherence to the principle of constitutional immutability. This adherence is crucial for safeguarding against potential legal conflicts in the future.

The author elucidates the significance of the powers vested in the head of state, particularly in the dual roles of President and Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine. Ultimately, the author concludes that these roles are complementary and should not be viewed as distinct. This complementarity fosters a synergistic effect in addressing and resolving various political, administrative, and military issues.

Drawing on political experience, it can be concluded that addressing security or defense threats may

incite domestic political instability. Consequently, the presidency must demonstrate equilibrium in its interactions with other state authorities. This necessitates adherence to the rule of law and unwavering support for democratic values in all their manifestations. The author appropriately highlights several situational successes initiated by the institution of the presidency on the foreign policy front. Since Russia's full-scale invasion of Ukrainian territory, the two-year period has demonstrated that the consistent and incremental nature of Ukraine's diplomatic efforts has a cumulative effect. This persistence is projected to yield favorable decisions for Ukraine, facilitating its future accession to the Euro-Atlantic community.

Another critical consideration is that our country is confronting new challenges that directly impact sovereignty and border security, the socio-humanitarian situation, foreign policy reputation, and the overall image of the state. The issue under study is notably complex, given that the current period of martial law is unprecedented in modern Ukrainian history, leaving the political establishment without predefined scenarios for managing such crisis situations. While the specific outcomes remain unpredictable, it is universally acknowledged that Ukraine's singular course of action is the pursuit of victory.

Key words: President of Ukraine, Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, martial law, special legal regime, law, Constitution.